

СУЧАСНЕ УКРАЇНОЗНАВСТВО В ОБОРОНІ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ПОВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ

16 жовтня 2025 р. у м. Києві відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Сучасне українознавство в обороні держави та її повоєнній відбудові». Пленарне засідання розпочалося у головному (червоному) корпусі Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а секційні – проведені у приміщенні Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка). Науковці, освітяни, військовослужбовці Сил оборони України та представники громадянського суспільства активно обговорювали низку важливих проблем, які постали перед Українською державою та її громадянами під час повномасштабної російсько-української війни, та шляхи їх вирішення у повоєнний час.

Для участі в науковому заході надійшло 217 заявок від науковців України, Німеччини, США, Польщі, Угорщини,

Румунії, Молдови, Туреччини, Греції. Серед учасників конференції: 2 академіки, 4 члени-кореспонденти НАН України; 57 професорів, 56 докторів наук; 57 доцентів, с. н. с., 83 доктори філософії (кандидати наук); 27 науковців без ступеня, 27 аспірантів, 4 вчителі, 16 здобувачів вищої та середньої освіти.

Конференцію організували й успішно провели: НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні та Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського Національної академії наук України, Міжнародна асоціація українців, Національна асоціація українців, Національна академія педагогічних наук України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

З привітальними словами виступили: проректор з науково-педагогічної роботи (гуманітарні питання) КНУ імені Тараса Шевченка Тарас Компанець; директор Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАНУ, д. філол. н., професор, академік НАНУ Богдан Ажнюк; голова Світової координаційної виховно-освітньої ради Світового конгресу українців Любов Любчик; в. о. директора ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАНУ, к. і. н., старший дослідник Наталя Стішова; уповноважена із захисту державної мови, д. філол. н., професор Олена Івановська;

директор НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, д. філос. н., професор Роман Додонов.

Відкрив пленарне засідання з доповіддю «Мовне розмаїття чи “одна держава – одна мова”?» директор Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАНУ, д. філол. н., професор, академік НАНУ Б. Ажнюк.

Доктор державного управління, доцент, директор Інституту національної стійкості і безпеки, професор кафедри глобальної та національної безпеки КНУ імені Тараса Шевченка Р. Марутян виголосила доповідь на актуальну тему «Національна та мілітарна ідентичність як основа національної безпеки».

Голова Світової координаційної виховно-освітньої ради Світового конгресу українців Л. Любчик виступила з промовою «Українська освіта діаспори в умовах війни: виклики та перспективи».

Із завершальною доповіддю пленарного засідання – «Чорнобиль: збереження історичної пам'яті Полісся» – виступив директор Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф Р. Омеляшко.

Промови на пленарному засіданні засвідчили, що українські науковці прагнуть формувати стратегію і тактику захисту Української держави на інформаційному фронті повномасштабної російсько-української війни та намітити напрямки посилення українізації гуманітарного простору України.

Після обідньої перерви розпочалася робота 8 секційних засідань:

І секція «Мовне планування і мовна політика в умовах російської агресії». Особливу увагу привернули виступи: «Війна крізь призму мовного ландшафту м. Києва» (М. Вакулич,

м. н. с. відділу романських, германських та балтійських мов Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАНУ); «Особливості регіональної мовної політики в умовах російсько-української війни: від загроз до протидії злочинам проти основ конституційного ладу» (Т. Кремінь, к. філол. н., доцент Миколаївського університету, уповноважений із захисту державної мови в 2020–2025 рр.); «Мовний кордон: соціолінгвістичний зміст і суспільно-політичний дискурс» (О. Михальчук, к. філол. н., завідувач відділу мов України Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАНУ); «Київська та Галицько-Волинська писемні школи церковнослов'янської мови української редакції XI–XIV ст.: мовно-орфографічний вимір» (В. Мойсієнко, д. філол. н., професор, член-кореспондент НАНУ, проф. Житомирського університету, офіцер ЗСУ); «Русифікація та креолізація: вплив зовнішніх чинників на розвиток української мови» (Peter J. Piaseckyj, незалежний дослідник, магістр наук (Університет Род-Айленда, США); «Світове українство в цивілізаційному поступі (з поглибленим вивченням іноземних мов)» (О. Рудник, студент бакалавратури історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка); «Постулати комунікації в умовах війни» (Г. Яворська, д. філол. н., професор, експерт Національного інституту стратегічних досліджень); «Наративи про героїчні та трагічні події широкомасштабного вторгнення Росії в Україну в книжці «Фронтові оповідання з Донбасу» Євгена Луняка» (Л. Сорочук, к. філол. н., с. н. с. НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка).

ІІ секція «Український наратив і колективна ідентичність нації». Під час роботи секції пролунали доповіді: «Політичний

наратив у російсько-українській війні» (Л. Ажнюк, к. філол. н., с. н. с.); «Транзит цінностей в контексті євроінтеграції України» (В. Додонова, д. філос. н., професор, професор кафедри філософії та міжнародної комунікації НУБіП України); «Архетиповість української ідентичності: біфуркації та самозбереження» (В. Крисаченко, д. філос. н., професор, п. н. с. НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Формування українського наративу в медіа під час війни: журналістські практики» (С. Лякішева, курсантка Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка, П. Жицький, підполковник, старший викладач кафедри військової журналістики Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка); «Соціальна травма в контексті духовних втрат населення Українського Полісся в часи російсько-української війни» (В. Ятченко, д. філос. н., професор, завідувач відділу культурології і культурної спадщини НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка).

III секція «Українська минувшина та історична пам'ять: новітнє осмислення». Виголошено низку цікавих доповідей, серед яких варто виділити: «Історична пам'ять: новітні вимоги до польових досліджень поселенських пам'яток» (Н. Гаврилюк, д. і. н., с. н. с., заступник директора з наукової роботи НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Давні етнічні угруповання на теренах України та станово-кастова система організації влади» (С. Пустовалов, д. і. н., професор, незалежний дослідник); «Вивчення громадсько-політичної діяльності Ярослави Стецько в Центральному державному архіві громадських об'єднань та українки (ЦДАГОУ)» (Л. Отрошко, здобувачка PhD програми

«Історія та археологія» НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Теоретико-методологічні аспекти дослідження російських історичних наративів про «спільну історію» з Україною» (І. Краснодемська, к. і. н., завідувачка відділу етнології та історії України НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Українська революція 1917–1921 рр.: міфи, фальсифікації та сучасні загрози» (С. Губський, м. н. с. НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка).

Під час роботи IV секції «Українська ідентичність в етнокультурному порубіжжі» пролунали доповіді: «Культура і танки: чому світ нарешті почув Україну?» (Г. Тимофєєва, с. н. с. бібліотеки Київського столичного університету імені Бориса Грінченка); «Смерть, що творить: як війна трансформує культурний ландшафт» (В. Лавренюк, студентка спеціальності «Філософія» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка); «Шлюбний союз Лупу–Хмельницький у східноєвропейському контексті XVII століття: політичні, культурні та символічні виміри» (Л. Заболотна, доктор історії хабілітат, п. н. с. Національного музею історії Молдови, м. Кишинів); «Ранньосередньовічна концепція походження українського народу – вагомий чинник спростування російських міфів про «єдиний народ» (О. Шакурова, к. і. н., с. н. с. відділу етнології та історії України НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Роль українознавства у фаховому запереченні російських міфів, фейків і фальсифікацій історії України під час російсько-української війни» (Ю. Фігурний, к. і. н., старший дослідник, с. н. с. відділу етнології та історії України НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка).

Секція V «Туристичний та краєзнавчий потенціал України». Виголошено такі доповіді: «Німецька спадщина як потенціал для розвитку етноекзогенного туризму (на прикладі Києва)» (І. Винниченко, к. геогр. н., доцент, доцент кафедри країнознавства і туризму КНУ імені Тараса Шевченка, директор Інституту дослідження діаспори); «Земля – найвагоміший чинник етногенезу» (В. Гетьман, к. геогр. н., доцент, доцент кафедри заповідної справи і рекреаційної діяльності Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів); «Україноцентрична парадигма трансформації ойконімії у східних та південних краях України» (А. Доценко, д. геогр. н., професор, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»); «Традиційна календарна обрядовість Середнього Полісся: територіально-просторовий аспект» (Н. Ковальчук, к. і. н., вчений секретар Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф); «Історіографія дослідження матеріальних і духовних

вtrat населення Українського Полісся внаслідок російсько-української війни» (О. Трачук, к. і. н., с. н. с. відділу культурології і культурної спадщини НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка).

У роботі секції VI «Закордонна україністика: проблеми й перспективи розвитку» вдалося поєднати українознавців різних країн, пролунали доповіді: «Мовлення українських мігрантів в Іспанії: динамка і закономірності освоєння лінгвокультурного простору» (Л. Андрієнко, к. філол. н., с. н. с., Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАНУ); «Про потребу деколонізації славістичних досліджень поза Україною: мовно-історична тематика» (Й. Гетка, доктор габілітований, професор, директор Інституту міжкультурних студій Центрально-Східної Європи Варшавського Університету); «Організовані українці в новому світі: історія світового українства на прикладі діяльності Конгресу Українців Канади» (В. Круковський, PhD з історії та археології, незалежний дослідник, м. Хмельницький, Україна); «Благодійна діяльність родини канадських меценатів

Темертеїв, спрямована на підтримку України» (А. Петровський, аспірант ОП «Історія та археологія» НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Росія в ЄС: важелі і динаміка впливу» (К. Настояща, д. соціол. н., доцент, завідувачка відділу філософії та геополітики НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Українські

студії в європейському Університеті Віадрина» (І. Капріцин, д. філос. н., доцент, керівник філії НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка в Німеччині, м. Франкфурт-на-Одері); «Політичні відносини між Україною та Туреччиною» (Д. Дамір, керівник філії НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка в Туреччині, м. Стамбул).

Під час роботи секції VII «Роль освітніх закладів в Україні й поза її межами у збереженні й утвердженні української ідентичності» заслухані такі доповіді: «Українознавчий контент національно-патріотичного виховання учнівської молоді» (О. Газізова, к. і. н., завідувачка відділу української філології та освітніх технологій НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Дидактичний потенціал художніх біографій видатних українців у формуванні національної ідентичності учнів НУШ» (А. Ганжа, к. філол. н., с. н. с. відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАНУ); «Освітні осередки української діаспори в Празі як чинник формування етнонаціональної ідентичності молоді: ретроспектива і сучасність» (С. Кагамлик, д. і. н., п. н. с. відділу філософії та геополітики НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка).

Під час роботи секції VIII «Українське мистецтвознавство, літературознавство і фольклористика в контексті сучасних викликів і цивілізаційних протистоянь» пролунали доповіді: «Ті – в бліндажах. Ці – в ресторанах»: відтворення суспільного розшарування в умовах війни в українській мілітарній літературі» (М. Васьків, д. філол. н., професор, п. н. с. відділу української філології та освітніх технологій НДІ українознавства

КНУ імені Тараса Шевченка); «Впровадження сучасної української мілітарної літератури в освітній процес» (Ю. Шинкарик, м. н. с. відділу української філології та освітніх технологій НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка); «Роман П. Михеда «Позивний для Йова. Хроніки вторгнення»: письменник і війна» (Г. Александрова, д. філол. н., п. н. с. Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАНУ); «Художник Михайло Дмитренко як автор ескізів поштових марок на тему Голодомору (за матеріалами колекції Національного музею Голодомору-геноциду)» (А. Іванець, к. і. н., п. н. с. відділу дослідження Голодомору та штучних масових голодів Національного музею Голодомору-геноциду).

Після завершення секційних засідань, підбиваючи підсумки, виступили модератори секцій: Л. Сорочук, В. Ятченко, Н. Гаврилюк, О. Шакурова, О. Трачук, К. Настояща, С. Кагамлик, М. Васьків. Вони означили головні питання, які порушувалися науковцями і привернули увагу учасників конференції. Насамкінець Ю. Фігурний розповів про задум і підготовку до друку наукової праці «Осмилення історичного буття України й українців».

У підсумковому слові Р. Додонов наголосив на важливості проведення таких наукових форумів, які дають можливість українській інтелектуальній еліті осмислити весь комплекс проблем, що постали перед Україною і українцями в умовах повномасштабної російсько-української війни, та у виробленні сучасним українознавством адекватної стратегії і практик протидії рашистській агресії в інформаційному просторі Української держави.

Учасники конференції прийняли резолюцію, в якій наведені, зокрема, такі рекомендації: «1. Покласти на Науково-дослідний інститут українознавства функції координатора українських студій в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, розширити співпрацю Інституту з закордонними осередками україністики, підтримати ініціативу створення закордонних філій НДІУ.

2. Вжити заходів для впровадження в освітній процес українського наративу, зокрема через сучасну мілітарну літературу – у справі увіковічення пам'яті загиблих героїв російсько-української війни, популяризації прикладів героїзму захисників України.

3. Звернутися до Кабінету Міністрів України з вимогою перевести туризм із сфери обслуговування населення в галузь економіки з видатками і прибутками до бюджету України на основі внесення змін до статистичного обліку результатів діяльності сфери туризму, увівши сателітні рахунки, які будуть враховувати результати діяльності видів економічної діяльності, прямо і опосередковано пов'язаних з туризмом.

4. Продовжувати дослідження в галузі української топонімії, у тому числі – ойконімії Східних і Південних регіонів України з метою наукового обґрунтування доцільності перейменувань населених пунктів.

5. З метою збереження та повернення в суспільне життя врятованої культурної спадщини територій, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, та реалізації державної політики у сфері утвердження української

національної та громадянської ідентичності учасники конференції звертають увагу уповноважених органів управління на необхідність виконання Постанови Верховної Ради України від 21.04.2011 № 3299-VI «Про створення Державного музею-архіву народної культури Українського Полісся» (зі змінами, внесеними Постановою ВРУ від 15.06.2011 № 3616-VI) шляхом реалізації публічного інвестиційного проекту «Будівництво Державного музею-архіву народної культури Українського Полісся у місті Києві» [1].

Матеріали конференції оприлюднені на сайті Інституту в електронній збірці. Провідний фахівець НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка Г. Богданович здійснила фотофіксацію форуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Резолюція Міжнародної наукової конференції «Сучасне українознавство в обороні держави та її повоєнній відбудові», яка відбулася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка 16 жовтня 2025 р.

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920

кандидат історичних наук,
старший дослідник,

старший науковий співробітник
НДІ українознавства
КНУ імені Тараса Шевченка

Ганна БОГДАНОВИЧ

orcid.org/0009-0007-4416-687X

провідний фахівець
НДІ українознавства
КНУ імені Тараса Шевченка